

مواجهه با دنیا...

درباره معاونت برون مرزی سازمان صدا و سیما و فعالیت‌های آن

حمیده جهانگیر

برای اغلب مردم عبارت «سازمان صدا و سیما» سازمانی متشکل از تعدادی شبکه رادیویی و تلویزیونی است. شبکه‌هایی که برنامه‌های تولیدی آنها در قالب حدود ۲۰ شبکه تلویزیونی و تعدادی شبکه رادیویی قابل دریافت است و می‌توان با نصب یک ست‌آپ باکس این برنامه‌ها را دریافت کرد. اما این سازمان رسانه‌ای سال‌هاست علاوه بر تولید برنامه به زبان فارسی و نیز فعالیت در قالب شبکه‌های استانی، برنامه‌هایی به زبان عربی، انگلیسی، فرانسوی، چینی و حتی آفریقایی... را نیز پخش می‌کند. موضوعی که برای بسیاری از مخاطبان ناشناخته است و اطلاعی از جزئیات آن ندارند. البته این بی‌اطلاعی امری بدیهی است، چرا که این برنامه‌ها نه برای مخاطب داخل کشور بلکه برای مخاطبان خارجی تولید و پخش می‌شود. این فعالیت‌های متنوع در قالب مجموعه‌ای به نام «معاونت برون مرزی» رخ می‌دهد.

در این گزارش سراغ معاونت برون مرزی سازمان صدا و سیما رفته و نکاتی خواندنی از این بخش رسانه‌ای مهم را پیش روی شما قرار داده‌ام.

زبان‌های تازه

معاونت برون مرزی صدا و سیما در کنار تولید برنامه به زبان‌های آشنایی مانند عربی و انگلیسی، به زبان‌هایی مانند: چینی، سواحیلی، هندی و... نیز برنامه تولید می‌کند. تا میانه دهه ۸۰، بخش عمده‌ای از فعالیت این معاونت در قالب شبکه‌های رادیویی صورت می‌گرفت. شبکه‌هایی که با بهره‌گیری از نیروهای بومی مستقر در آن کشورها و نیز چند کارمند ساکن تهران اقدام به تولید چند ساعت برنامه در روز می‌کرد.

فعالیت در این بخش صدا و سیما همواره با محدودیت‌های مالی و امکاناتی فراوان مواجه بود. سال ۱۳۸۶ زمانی که اولین جشنواره تولیدات برون مرزی به راه افتاد تا فعالیت‌های این بخش به صورت حرفه‌ای ارزیابی شود، رئیس وقت سازمان صدا و سیما در جمع دست‌اندرکاران این معاونت گفت: «درست است که شبکه‌های برون مرزی به جهت توانمندی مالی و پشتوانه بودجه در وضعیت قابل قبول و بالایی نیستند و حتی به صراحت می‌شود گفت بودجه شما حتی از کف بودجه بسیاری از رسانه‌ها کمتر هم هست، اما من حس می‌کنم در این حرکت به لحاظ اخلاص شما برکتی نهفته است و عامل موفقیت همان نگاه الهی ما در میان فضای استکباری جهان است و این فرصت بزرگی برای ما به حساب می‌آید؛ چرا که می‌بینیم مردم از این شبکه‌های خارجی خسته شده‌اند و دنبال حرف جدیدند. تحلیل‌ها، نگاه‌ها و اخبار آن قدر مشابه هم است که حس می‌کنند یک جاهایی اطلاعات درز گرفته می‌شود. پس به سوی رسانه‌های جدید و شفاف‌تر می‌روند. که همین نکته بسیار مهمی است.»

این معاونت با آن که در تولید برنامه‌های زنده، ترکیبی، مستند و حتی نمایشی فعالیت داشت، همواره برآوردهای کمتری از دیگر شبکه‌ها دریافت می‌کرد و اساساً برنامه سازی در آن به معنای پذیرفتن مشکلات و

به واسطه سال‌ها زندگی در خارج از ایران و همچنین برخورداری از لِهجه محلی، ضعف‌ها و مشکلات خبرنگاران اعزامی را نداشتند. آنها به راحتی در صحنه‌های مهم خبری حاضر می‌شدند و به پوشش رویدادهای می‌پرداختند و حتی در نقاطی که خبرنگاران واحد مرکزی خبر به دلیل مشکلات سیاسی امکان حضور نداشتند، خبرنگارهای پرس‌تی‌وی آزادانه به فعالیت می‌پرداختند. در خصوص شبکه‌های بین‌المللی یک اشتباه استراتژیک وجود دارد و آن این است که آنها به عنوان شبکه‌هایی در کنار شبکه‌های داخلی نگاه می‌شود، اما نوع نگاه به شبکه‌های بین‌المللی در همه زمینه‌ها باید متفاوت باشد. چون ویژگی و مخاطب این شبکه نیز متفاوت است و امکاناتی مثل نیروی انسانی، تجهیزات، دفاتر بین‌المللی و منطقه‌ای مورد نیاز شبکه‌های بین‌المللی قابل قیاس با شبکه‌های داخلی نیست. این همان نکته‌ای بود که پرس‌تی‌وی با توجه به آن توانست به رسانه‌ای حرفه‌ای و بین‌المللی تبدیل شود. این شبکه در دورانی مسیر رشد را طی کرد که به گفته رسانه‌های غربی، اعتماد مخاطبین آنها پس از واقعه ۱۱ سپتامبر و دیدن واقعات اطرافشان نسبت به نگاه‌های خبری معتبر کاهش یافته و جهان در انتظار حرف‌های تازه بود.

بعدها روند رشد برون مرزی با راه‌اندازی شبکه آی فیلم در سال ۱۳۸۸ تکمیل شد. شبکه‌ای که با دویله سربال‌های تلویزیونی ایرانی برای عرب زبان‌ها و ایجاد فضای جدیدی در افق رسانه‌ای کشورمان بخش مهمی از جامعه عرب زبان را که تا آن زمان تحت تأثیر تولیدات محدودی مانند سربال‌های ترکیه‌ای بود؛ به خود جذب کرد. البته بعدها این شبکه کارکردی داخلی نیز پیدا کرد و به شبکه‌ای محبوب در میان فارسی زبان‌ها تبدیل شد.

اگر برون مرزی را مجموعه‌ای پیشرو در تحولات بین‌المللی بدانیم، باید به کارنامه موفق آن در حوزه آمریکای لاتین نیز اشاره کنیم. قاره آمریکا فرصت بسیار استثنایی و مناسب برای ما ایرانی‌ها است که در فاصله سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ مورد توجه واقع شد و مناسبات زیادی با کشورهای این حوزه شکل گرفت. همزمان با این موضوع تلاش‌هایی نیز برای فعالیت رسانه‌ای در این منطقه انجام شد که در نهایت راه‌اندازی شبکه‌ای به زبان اسپانیولی در دستور کار قرار گرفت.

جنگ نیز براساس سیاست‌های خاص آن که دفاع از واقعیت و مبارزه با انحصار رسانه‌های غربی است، با نگاه رسانه‌هایی مثل CNN که همواره از تناقض در توجیه حملات استفاده می‌کنند؛ تفاوت اساسی داشته و اعتماد مخاطبان بیشتری را جلب کرد.

پرس‌تی‌وی متولد می‌شود

معاونت برون مرزی همواره نگاهی رو به توسعه داشته و می‌توان این بخش صدا و سیما را موجد اتفاقاتی بزرگ دانست. یکی از مهم‌ترین این اتفاقات راه‌اندازی شبکه پرس‌تی‌وی در میانه دهه ۸۰ - سال ۱۳۸۶ - بود. زمانی که این شبکه تلویزیونی راه افتاد، تجربه فعالیت شبکه سحر که به شش زبان برنامه تولید می‌کرد پیش‌روی دست‌اندرکاران برون مرزی بود. در کنار این فعالیت، برون مرزی بیش از دو دهه در حوزه تولید برنامه‌های رادیویی به ۳۱ زبان زنده دنیا فعال بود، اما پرس‌تی‌وی، جهشی رسانه‌ای در فضای کشور ایجاد کرد و عملاً به یکی از مهم‌ترین شبکه‌های خبری در کنار شبکه‌هایی مانند الجزیره و بی‌بی‌سی تبدیل شد.

یکی از نکات مهم در راه‌اندازی پرس‌تی‌وی، رعایت استانداردهای فنی و حرفه‌ای بین‌المللی بود. این شبکه برای اولین بار پای خبرنگاران محلی را به ایران باز کرد. خبرنگارهایی که ساکن کشورهای مختلف بودند و

محدودیت‌های مالی بود اما این موضوع باعث نشد تا شبکه‌های برون مرزی از برخی تاثیرهای مهم و جدی در مناسبات منطقه‌ای غافل بماند. جنگ سی و سه روزه رژیم اشغالگر قدس با لبنان «در سال ۲۰۰۶ یکی از مهم‌ترین اتفاقاتی بود که برون مرزی در آن عملکردی مؤثر بر جای گذاشت همانگونه که پیشتر در ماجرای حمله آمریکا به عراق، این مجموعه با راه‌اندازی شبکه العالم و پخش زنده تصاویر درگیری‌های عراق و پوشش تصویری زنده از شهر بصره، به رسانه‌ای مؤثر و هم‌تراز با رسانه‌های بین‌المللی تبدیل شد.

العالم بعدها در انعکاس رویدادهای جنگ سی و سه روزه بسیار به چشم آمد. در واقع انعکاس اولین اخبار از مهم‌ترین رویدادهای جنگی فرا منطقه‌ای که هنوز روی تلکس خبرگزاری‌های مشهور دنیا مخابره نشده بود، از دستاوردهای بزرگ شبکه العالم در جنگ سی و سه روزه لبنان محسوب می‌شود. در غیاب شبکه‌هایی مثل الجزیره، العربیه، سی ان ان و... گروه خبری شبکه العالم در منطقه اولین گروهی بود که با وسایل ارتباط زنده تصویری و SNG در جنوب لبنان، افتخار پوشش گسترده اخبار این جنگ را نصیب خود کرد و به عنوان کانالی معتمد و انحصاری در گزارش وقایع این درگیری، یکی از بهترین فرازهای حرفه‌ای خود را در کارنامه خود ثبت کرد. این در حالی است که نوع نگاه این شبکه در انعکاس وقایع

الگوی برون مرزی

شبکه‌های برون مرزی در سال‌های گذشته همواره بر اساس الگویی داخلی و خود ساخته به حرکت و فعالیت ادامه داده‌اند. نیروی انسانی یکی از مهم‌ترین مشکلات و مسائل این شبکه‌ها بوده است. مثلاً در سال‌های دور «رادیو چینی» که در برون مرزی فعال بود، تمامی همکارانش اعضای یک خانواده بودند که در کنار یکدیگر کار می‌کردند و عملاً امکان جذب نیروی دیگری برایشان وجود نداشت. هرچه زبان خاص‌تر می‌شد، انتخاب نیرو هم سخت‌تر می‌شد اما با وجود این محدودیت‌ها، آنها براساس الگویی خاص به فعالیت ادامه می‌دادند و بعضاً در برخی عرصه‌ها موجد اتفاقاتی مهمی بودند. مثلاً شبکه‌های برون مرزی از اولین مجموعه‌های داخلی صدا و سیما بودند که از ظرفیتی به نام ایمیل برای ارتباط مؤثر با مخاطبان بهره گرفتند. یا در مورد شبکه پرس‌تی‌وی، وب سایت این شبکه در ابتدای راه‌اندازی شبکه، در کنار آنتن زنده به فضایی برای ارتباط مؤثر با مخاطبان تبدیل شد. حالا برون مرزی از رهگذر سال‌ها تلاش و کوشش خستگی‌ناپذیر، به مجموعه‌ای تبدیل شده که بخش مهمی از سخن جمهوری اسلامی ایران در دنیا از زبان او جاری می‌شود.